

NIHIL SINE DEO

CUNUNA

foaie dă cultură bănățană

„Sub lumina ha șierească,
Pă largu pământului,
În bătaia vântului,
Fire dulșie omenească,
Graiu blând și cumpătat
Ca în dulșiele Bănat
Nu mai cred să găsească.”

Victor Vlad Delamarina

Periodic editat de ASOCIAȚIA PÂNTRU VORBIREA BĂNĂȚANĂ

ISSN 2668-9480

ISSN-L 2668-9480

E-mail: **limbabanatana@yahoo.ro**

Tel: 0768113404

www.vorbireabanatana.ro

www.revistacununa.ro

www.arhivagraiuluibanatan.ro

www.bibliotecabanateana.ro

<http://dictionar.vorbireabanatana.ro>

Punct de lucru: Timișoara, str. Nicolae Ilieșu, nr. 10, ap.1

Colectivul de redacție - Redactor-Şef: Vasile Linția / **Redactori:** Florina-Ariana Colgia,
Sergiu Boian și Claudiu Românu / **Tehnoredactor:** Daniela Areta Voștinar /
Redactor-corector: Cosmin Vatriș

Editura Eurostampa Timișoara

Şie-i dă nou pră la noi

Înăince dă a spune şe-i dă nou pră la noi, trăbă să mulțămim lu Dumnedzău că ni-s sănătoș și ne-o dat în anu ăsta 2025, atât dă mulce bucurii. Amincim aiși pră toț scriitorii în grai, măi în vrăstă și măi cineri, care or scris mult și bine.

Festivalurile școlare dă declamări, dă djioc și cântări or fost tăt măi mulce și cu tăt măi mult copii dân județali Cimiș și Caraș Severin. Școlili dân Domașnea, Teregova, Comloșu Mare, împreună cu primăriili și comunitățali locale or intrat dă prima dată, dar grozav dă binie, în hora festivalurilor dă cultură bănățană.

Toace așcia s-or făcut cu buna îndrumare și ajiutor dă cătră Inspectoratele Școlare ale județelor Cimiș și Caraș-Severin. Mulțămim și gratulăm pră inspectorii generali și pră toț inspectorii dă cultură. Epicopia Caransebeșului, Casa dă Cultură Bocșa și Primăria Pișchia is dă toată lauda, pântru șe or făcut în anu ăsta pântru cultura bănățană.

A măi mare reușată a noastră o fost realizarea *site-ului audio Arhiva Graiului Bănățan*, în care să gășc înregistrace aproape 3000 dă creații literare, majoritatea spusă dă creatorii lor. Așa că lumea poace să asculce oriunge și oricând vre. *Site-ul îi www.arhivagraiuluibanatan.ro*.

O mare sărbătoare o fost în 11 octombrie, la Sânnicolau Mare, când s-or împlinit 100 dă ani dă la sfîntărea monumentului lu Eminescu, cu apă adusă dân Râul Iordan.

La serbarea dân 1925, or participat păstă 10000 dă oameni, iar dân oamini dă vază ai țării or fost poetu Ion Minulescu, Liviu Rebreanu - preșădincile Asociației Scriitorilor Români din România și Octavian Goga - ministrul cultelor.

Realizarea monumentului și sfîntărea să datorează lu Theodor Bucurescu profesor și director dă școală dân Sânnicolau Mare, în perioada aia, și protopopului dr. Ștefan Cioroianu, dân Comloșu Mare, iar apa dân Iordan o fost adusă dă pelerinul Matei Igriș. Monumentul lui Eminescu o fost realizat dă bănățani prin colectă publică.

Ce este arhiva graiului bănăţan?

Daca ar fi să mă raportezi la un termen radiofonic, este „banda martor” a literaturii dialectale bănăţene, un fel de cutie neagră. Site-ul cuprinde în acest moment 77 de autori şi aproape 2400 de creaţii, mai exact 2377. Urmează însă şi alţii. Sunt, după estimările noastre cam 5000 de minute de grai sau aproximativ 80 de ore... Este zestrea pe care Radio Timişoara o pune la dispoziţia publicului larg, iubitor al vorbei autentice din banat, fără a fi condiţionaţi de ore de emisie sau frecvenţele radio. Sunt bănăţeni răspândiţi pe toată faţa pământului care acum se pot bucura în voie de graiul de-acasă.

De ce arhiva graiului bănăţean?

Pentru ca generaţiile viitoare să aibă pe ce să-şi clădească identitatea de bănăţeni. Este o rădăcină, sperăm noi sănătoasă, pe care copii noştri şi copii copiilor noştri să crească şi să se dezvolte frumos conştiinţi de viţa lor de bănăţeni.

De ce este important arhiva graiului bănăţan?

Pentru că însăşi autorii îşi citesc propriile creaţii, oferind în felul acesta, nu doar un vocabular imens de cuvinte vechi bănăţeneşti ci şi un reper peste timp al rostirii corecte. Este un demers unic la nivel naţional şi foarte probabil la nivel European pentru a salva şi conserva un dialect local şi mi-s fâlos că demersul este făcut de Radio Timişoara, care dovedeşte încă odată că este radioul tuturor bănăţenilor.

Mi se pare extraordinar, că pe site puteţi găsi câteva dintre poeziile lui Tata Oancea, recitate chiar el. Este unul dintre reperele literaturii dialectale bănăţene "all time". De altfel, puteţi asculta şi un reportaj realizat chiar acasă la Tata Oancea, de către scriitorul bănăţean Virgil Birou. Sunt, adevărate înregistrări de patrimoniu.

Veţi găsi pe acest site, poezii şoade sau de inspiraţie lirică, veţi găsi proză scurtă, veţi zâmbi, veţi râde chiar sau veţi lăcrima. Sunt opere, pe care le-am teaurizat la Radio Timişoara, vreme de aproape 35 de ani, care acum sunt ale dumneavoastră. Şi pentru că în ianuarie, emisiunea "Gura Satului" împlineşte 35 de ani, mă bucur că am reuşit să marcăm momentul cu o astfel de ispravă. Dacă la alte aniversări rotunde, dl. profesor Ioan Viorel Boldureanu, tipărea câte o carte – antologie, iată că şi noi, moştenitorii venim cu o astfel de antologie – audio, ceea ce-i conferă autenticitate.

arhivagraiuluiibanatan.ro este un proiect de succes, care are la bază arhiva audio de poezie dialectală de la Radio Timișoara, perseverența și implicarea totală a Asociației pentru Vorbire Bănățană – VORBA, parteneriatul valoros cu Muzeul Satului Bănățean și aportul financiar al Municipiului Timișoara prin Centrul de Proiecte. Este formula ”magică” prin care ne dorim să dăm nemurire, graiului bănățan.

Remus Nistoran
redactor Radio Timișoara

poiedzâie în grai bănățan

Gura Satului în Arhiva graiului bănățan

O Gură tare mândră, dă vro tridzâși dă ani,
Care astrânji la pieptu-ț ai duhului pogani,
Izvor dă apă vie dâ n plaiu bănățan,
Cu vorbe dulși și șoage dâ n suflet dă țaran,

Năravuri ș-obișeiuri dâ sprinsă dâ n viață,
Țâpace în eteruri, duminică gimneată,
Pântru copii d-oșchioapă, și oaminiî cărunț,
Ia nu-ș dorește alșeva, dăcât să o ascult,

Că-i glasu prăstă veacuri, și prăstă mii dă ani,
A șelor șe cu fală s-or dănumit țarani.

Ioan Manzur

FESTIVALUL DĂ CREAȚIE ȘI INTERPRETARE A POEDZÂIEI ÎN GRAI BĂNĂȚAN „TATA OANCEA”

ed. a 49-a, BOCȘA - 13.11. – 15.11.2025

Or mă fi, și îs pră lumie, pră la noi prân Banat, festivaluri dă poedzâie, d-a noastră în grai bănățan, dar ca și al nost, hăl dă la Bocșa... măi rar așa!

Nu-i dă șagă să-l țâni 49 dă ani (48 „live” cum dzâșe bănățanu dă adz, nu paorele dă ieri, că un an nu s-o putut c-o fost..., „covid”, dar și așa io dzâc că îi...mult!) și nu-i baș lucru ușor, dar bag d-o samă că prântru a ajiunje aiș s-o trugit multă lumie și noi ni-s mândri c-am agiuns la „etatea” asta!!!

An dă an, la festivalu nost să...numără boboșii, că așa fașe paorele bănățan, toamna viege cât o astrâns, cum poace treșe prăstă iarnă și mai alies...cum intră în anu carie vinie! Nu-i an să nu aviem prăstă sută (aiș dzâc dă copii, dă hăi carie urcă pră bină și dzâc poedzâi în grai bănățan) și nu-i fală măi marie prântru hăi draj (părinț, dascăli, niamuri, precini or veșini) dăcât să-i viedz și să-i audz cum „declamă” poedzâia în graiul mumii, agică ăl bănățan!

Și anu ăsta am fost dă fală, nu ni-or ocolit copiii și dascălii, ba măi mult or vinit dân 26 dă școli și grăginițe, dân 17 orașă și comunie, dân întrieg Banatu, ăl dă la munce și ăl dă la câmpie, agică prăstă 125 dă copii!!!

Îs mult o îs puțâni, Dumedzîu șcie, da noi pucem să dășem că or fost...ăi măi buni! V-o tri dzâle, Bocșa o fost „buricu” pământului, capitala graiului bănățean, o fost locu în carie s-o givănit (sau o stat lumia la turvin, o la zbor) în grai bănățan, așa cum ne șage nouă binie!

TATA OANCEA, sau cum îi scris iel la bucfari: **Petru Encovetti OANCE o fost „modelul” prântru viitorii poiet în grai bănățan, dar și prântru condeierii plugari, agică unul dântră ăi mai mari oameni de cultură ai Banatului (părerea noastră, a bocșenilor!).** Ca să șcie tot natu, prân festivalul care-i poartă numili, vriem să-i fașem șinstă lu TATA OANCEA (1881-1973), ăl măi dă samă om dă cultură dân Bocșa, ăl d-o scris și la țăitung, mai alies la al lui, „VASIOVA” (1929 – 1947), dar și să-i arătăm la lumie pră cinerii care au talient să „declame” poedzâi în grai bănățan!!!

Măi mult, am probit să arătăm lumii șine o fost, și-o făcut, sau cum o făcut, să ducă mai dăparce tot și-o fost bun prântru Banat. Cu bunie, cu rălie, o fost aproape dă paorele bănățan, l-o înțalies și l-o ajiutat așa cum o putut și cum o știut, o probit să țână cultura cât măi sus, să fim în rând cu lumia bună.

Pră unge o miers o spus poedzâi la lumie, d-ale lui, c-o putut să lie scrie pră loc, or le-o ținut mince pră ălie dă li-o scris, și prântru paorii dân Banat (mai alies prântru ăi dân Bocșa or dă pră sacilii dâmprejiur) o fost, așa cum spun domnii dă la oraș, agică pră marie..., „sinonim” cu graiu bănățan!!!

N-o fost sat, comună sau oraș dân Banat pră carie TATA OANCEA să nu-l șcie, să nu-l bată cu pișioru, agică să ducă în space or în janta lui dă piele, pră carie o știut-o tot Banatu, țăitungu lui, VASIOVA, sau să nu spună v-o poedzâie lu ăl dă i-o ieșât în calie și o avut vriemie să-l asculcie.

Poce fi că dân miile dă copii carie or urcat pră bină la Bocșa, până acum, sau dântră ăi carie or urca dă acum năince, s-o ivi un TATA OANCEA sau măcar unu carie să ducă mai dăparce „moșcenirea” lui...graiu, poedzâia și măi alies...cultura Banatului!

Noi probim să găsăm, sau poace o măi trieșe o vrieme până s-o „ivi” șineva să facă și-o făcut iel, dar nu ni-e lăsăm, mai alies că îngemnul lui poace fi, prântru tot nату, „mod de viață”... MUNCIȚI, CETIȚI, CĂLĂTORIȚI!

Dacă le faci pră toace ieși ăl mai bogat om dă pră fața pământului și poace fi că ai găsât...RAIUL pră pământ! Părerea mia !

Măi mult dăcât asta, am probit, și am și reușat (dzășem noi) să adușem și la copii gându ăl bun, agică ăl scrisului, prântru că anul ăsta am vut doi cineri carie or scris poedzâi (iei îs la școală, la gimnaziu, și au toată vriemia înainte să scrie!) și asta înșamnă că nu-i tot pierdut, mai iestă speranță!

Da cum în tot rău îi ș-un bine, sau viceversa, poci spune că am avut „doar” șapce poiет în grai bănățan carie s-o „înscris” la probe, agică la concurs! Îi cem pră toț ăi carie scriu, carie vor și pot, să nu uice că noi nisăm (vrem nu vrem) sânguru festival de...creație carie mai..., „supraviețuiește”! Haidareț oamini buni să nu lăsăm să piară graiul dân poedzâie sau...poedzâia dân grai! Vă pofcim și vă așcieptăm cu drag, pră toț!

Și dacă vorbim dă lucruri fainie și bunie, musai trăbă să spuniem că anu ăsta am avut lângă noi oamini faini, care știu șe trăbă să facă și când să facă, prântru niamu româniesc!!!

Cum n-am avut voie, dă la ăi mari, dă la guviern, să plăcim prântru șie fașem, o trăbuit să găsăm oamini cu inima și punga marie carie să fie lângă noi prântru ca treaba să miargă binie și să-i mulțămim pră toț. Am găsât bani prântru medalii, plachete, diplomuri, premii, mâncare și beutură, bașca părăstas prântru TATA OANCEA și toț poiет dân Banat pră carie i-am pominit la părăstas! Da, așa am făcut și nisăm făloș (cum dzâc almăjăanii) c-am putut să fașiem așa!

DUMEDZĂU să le gia binie la ăi d-or fost lângă noi și ni-or ajiutat, că binie ni-o picat! Măi jios le scriem și numili să afle tot nату c-or fost dă omenie:

- Primăria și Consiliul Local Bocșa;
- Episcopia Caransebeșului;
- Asociația Scriitorilor în Grai Bănățean;
- Asociația „Pe urmele lui Tata Oancea”;
- S.C. Parabo Bocșa;
- Zoran CNEJEVIC și Cosmin BRĂILĂ;
- Mia și Maria BREBENAR din Ocna de Fier;
- Johan HEINZ – avocat din Stuttgart;
- Asociația pentru Vorbirea Bănățeană;
- Petru TANȚA și Narcisa LIUȚ;
- Maistorii carie or fost în juriu – Maria MÂNDROANE, Sergiu BOIAN; Valentina FIȘTEA-HOMESCU, Gheorghică BREBENAR, Ioan MANZUR, Carla CIOCA, Ion CĂLIMAN;
- Colegii de la Compartimentul Casa Orășenească de Cultură Bocșa;
- Voluntarelor de la Liceul Teoretic „Tata Oancea” din Bocșa;
- S.C. Gradimex Reșița;

Dacă ni-o ieșât binie ni-s fâloș, dacă nu...mai probim până când ni-e iasă! Da poci dzâșe că și anu ăsta o fost binie, măi alies că am arătat la lumie că încă iestă drag dă grai, dă poedzâie, dă țoalie românieșci, că mai îs oameni cu inima și punga largă, dar mai alies iestă...dragoste dă nieam și țară!

Nu poci să gat șe am dă dzâș până nu vă spun și-o dzâz Moș Criemenie, tobașu..., ***Dumedzău să vă gea binie, și năroc mult la tot pașiu, vă pofciesc la toț, dăn sufliet, io...*** Dan Ioan LIUȚ!”

scris baș dă Sfântul Șcefan, în 27 lu undrea 2025, dă mine, Dan Ioan LIUȚ, cu voia lu Dumedzău și cu ajiutoriul colegilor mei...

Preșădincile **Asociației Scriitorilor în Grai Bănățean.**

AM DZÂS!!!

LAUREAȚII
FESTIVALULUI DE CREAȚIE ȘI INTERPRETARE A POEZIEI ÎN GRAI
BĂNĂȚEAN „TATA OANCEA”
ed. a 49-a, BOCȘA - 13.11.-15.11.2025

GRĂDINIȚA ȘI CLASA 0

LOCUL I

- RĂIESCU Mădălina – Grădinița PP4 Caransebeș
- CIURCEA Gabriela – Șc. Gim. „Romul Ladea” Oravița
- GAȘPAR Elena – Șc. Gim. „Gheorghe Frățilă” Glimboca
- BUHĂCEANU Ingrid – Grădinița PP Bocșa
- PĂȘĂLĂU Catalaya – Grădinița PP4 Caransebeș

LOCUL II

- BREBU Luca Alexandru – Grădinița PP4 Caransebeș
- UNGUREANU Matei – Grădinița PP4 Caransebeș
- BABĂU Andreea – Grădinița PP4 Caransebeș
- MICULESCU Anisia – Grădinița PP4 Caransebeș
- LAZĂR Ioana – Grădinița PP „Tinker Bell” Bocșa

LOCUL III

- RĂITARU Tudor – Grădinița PP Bocșa
- ENACHE Eveline – Anastasia – Grădinița PP Bocșa
- CÂMPEANU Maria – Nicoleta – Grădinița PP Bocșa
- OBRADOVICS Raraeș – Grădinița PP Bocșa
- GHEORGHIU Miryam Cornelia – Grădinița PP Bocșa
- VÂNĂTORU Dominic – Matei – Grădinița PP „Tinker Bell” Bocșa
- SANDU Vlad – Grădinița PP „Tinker Bell” Bocșa

CLASA I

LOCUL I

- MATEȘ Daria – Gabriela – Șc. Gim. Remetea Mare (TM)
- PANĂ Camelia – Nicoleta – Șc. Gim. Remetea Mare (TM)
- TODOR Dayana – Anamaria – Șc. Gim. Remetea Mare (TM)
- BERES Ștefan – Șc. Gim. Remetea Mare (TM)

- CÎMPEAN Maia – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa
- INDOLEAN Nicolle – Maya – Șc. Gim. Remetea Mare (TM)

LOCUL II

- CUZIC Timeea – Maria – Șc. Gim. Remetea Mare (TM)
- VÂNĂTORU Sophia – Ana – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa
- DIACONU Alexendru – Mihai – Șc. Gim. Remetea Mare (TM)
- GIURONIU David – Șc. Primară Biniș
- BÎRDAC Antonia – Lavinia – Șc. Primară Biniș
- MATEI Filip – Șc. Gim. Remetea Mare (TM)

LOCUL III

- COPOCEAN Andra-Maria – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa (Șc. Gim. nr.2)
- DRAGOMIR Magdalia-Gabriela - Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa (Șc. Gim. nr.2)
- DUMITRU Abigail-Militina - Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa (Șc. Gim. nr.2)
- DEAC Carla Daniela - Șc. Gim. Remetea Mare (TM)
- DEAC Daria Ștefania - Șc. Gim. Remetea Mare (TM)
- MANCIU Davis Ștefan - Șc. Gim. Remetea Mare (TM)
- MORAR Andra – Maria - Șc. Gim. Remetea Mare (TM)
- SGÎNCĂ Andrei – Raul - Șc. Gim. Remetea Mare (TM)
- TRIF Ianna Alessia Maria - Șc. Gim. Remetea Mare (TM)

CLASA a II-a

LOCUL I

- STANCU Aylin – Șc. Gim. Nr.2 Lugoj

LOCUL II

- Man Maria – Magdalena – Șc. Gim. Berzovia
- GHERMAN Alexendru – Șc. Gim. Nr.7 Reșița

LOCUL III

- FUNERIU Maria – Col. Naț. „Traian Lalescu” Reșița
- MIROSAVLEVICI Cassandra Ancuța – Șc. Gim. Fizeș

CLASA a III-a

LOCUL I

- BELENȚ David Andrei – Șc. Gim. Nr. 1 Bocșa
- BORCHESCU-PALICI Daria Maria – Șc. Gim. Nr.7 Reșița
- HÎNDA Doroteea – Șc. Gim. Bănia

LOCUL II

- PUP Paul – Șc. Gim. Nr.7 Reșița
- LAZARESCU Antonia – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa
- CHILNICEAN Iasmina – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa
- MANOLE Ionuț – Șc. Gim. Fizeș

LOCUL III

- NICOLA Beatrice Rahela – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa (Șc. Gim. Nr.2)
- TĂNASE Ștefania – Col. Naț. „Traian Lalescu” Reșița

CLASA a IV-a

LOCUL I

- GHITU Giulia – Șc. Gim. Nr/ 7 Reșița
- ZUZAC Anamaria – Șc. Gim. Nr. 2 Lugoj
- RĂGAN Vlad – Șc. Gim. „Romul Ladea” Oravița
- GHENADI Carla – Șc. Gim. „Romul Ladea” Oravița

LOCUL II

- DANCO Sofia – Șc. Gim. Nr.7 Reșița
- MUNTEAN Ilinca – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa
- HUBĂ Gabriel – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa
- PARASCHIVU Albert - Șc. Gim. Nr.7 Reșița
- BULGĂR Sandra – Maria – Șc. Gim. Nr.1 Bocșa
- MADINA Daria – Șc. Gim. Nr.7 Reșița

LOCUL III

- BORCILĂ Tudor – Șc. Gim. Nr.7 Reșița
- MARUȘCA Denis – Șc. Gim. Nr. 7 Reșița
- GURIN Leonard – Col. Naț. „Traian Lalescu” Reșița
- VELICI Delia- Simina – Șc. Gim. Fizeș
- BORCILĂ Sara – Șc. Gim. Nr. 7 Reșița

CLASA a V-a

LOCUL I

- VOINOVICI Maria- Alexia – Șc. Gim. Nr. 1 Bocșa
- ROȘCA-BODRILĂ Elisa – Șc. Gim. Bănia
- NEICONI Sofia – Șc. Gim. Nr. 2 Lugoj

LOCUL II

- MOȘOARCĂ Alessia – Anastasia – Șc. Gim. Ramna

- ION Iasmina Petronela – Șc. Gim. Dalboșeț
- ȘUȘARĂ Albert – Șc. Gim. Bănia

LOCUL III

- VLAICU Cristian – Șc. Gim. Nr. 1 Bocșa
- BIRUIESCU Carla-Iohana – Șc. Gim. Nr. 1 Bocșa
- TRALEȘ Teodora Maria – Șc. Profesională Berzovia
- STANCIU Lorena Andreea – Șc. Gim. Vermeș

CLASA a VI-a

LOCUL I

- PREJBAN Miruna Maria – Șc. Gim. „Ștefan Velovan” Rusca Montană

LOCUL II

- IMBRI Deian Florian – Șc. Gim. Nr. 7 Reșița
- MĂTĂRÂNGĂ Ilie Iasmin – Șc. Gim. Bozovici

LOCUL III

- TIMIȘ Maria Mirabela – Șc. Profesională Berzovia
- BELDEAN Evelina-Valentina – Șc. Profesională Berzovia

CLASA a VII-a

LOCUL I

- PEREANU Cristiana Paula Valentina – C.Ș.E.I. „Aurora” Reșița
- PĂDUREAN Vlad Alexendru – Șc. Gim. Vermeș
- RADU Kevin Nicolas – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa

LOCUL II

- GAȘPAR Maria – Șc. Gim. „Gheorghe Frățilă” Glimboca
- GAȘPAR IOAN – Șc. Gim. „Gheorghe Frățilă” Glimboca
- MIOC Sara Maria – Șc. Gim. Vermeș

LOCUL III

- NOVACOVICI Mihai-Leo – C.Ș.E.I. „Christiana” Bocșa
- DUMITRU Maria-Ana – C.Ș.E.I. „Christiana” Bocșa
- ONOFREI Antonia Gabriela – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa
- VARGA Ana-Maria – C.Ș.E.I. „Christiana” Bocșa
- DRAGOESCU Vlad Eugen – Șc. Gim. Vermeș

CLASA a VIII-a

LOCUL I

- ELGIU Denis Petru – Șc. Gim. Tirol
- HORAK Francisc Nicolae – Șc. Gim. Vermeș

LOCUL II

- BORODI Eduard Rareș – Șc. Gim. Ramna
- MOȘOARCĂ Casian Andrei – Șc. Gim. Ramna

LOCUL III

- BABA Ianis – Șc. Gim. Bănia
- DAMIAN Cristina Daiana – Șc. Gim. Vermeș
- IANA Ionel David – Șc. Gim. Bozovici

CLASA a IX-a

LOCUL I

- VINTILĂ Pavel Adrian – Sem. Teol. Ortodox „Episcop Ioan Popasu” Caransebeș
- LAZĂR Adrian - Sem. Teol. Ortodox „Episcop Ioan Popasu” Caransebeș
- GOICOV Dario Emilian – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa (Lic. Teh. „C-tin Lucaci)

LOCUL II

- IACOB Ioana Mihaela – C.Ș.E.I. „Christiana” Bocșa
- MUNTEANU Crăciunela Crina Florentina – C.Ș.E.I. „Christiana” Bocșa
- LAZĂR Titian - Sem. Teol. Ortodox „Episcop Ioan Popasu” Caransebeș

LOCUL III

- MUNTEANU Crăciuna Sabrina – C.Ș.E.I. „Christiana” Bocșa
- NICHITEANU Andreea – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa

CLASA a X-a

LOCUL I

- IONAȘCU David - Sem. Teol. Ortodox „Episcop Ioan Popasu” Caransebeș

LOCUL II

- URLICĂ Nicolle – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa

LOCUL III

- GOGOĂȘ Florin - Sem. Teol. Ortodox „Episcop Ioan Popasu” Caransebeș

CLASA a XI-a

LOCUL I

- MĂȚU Mădălina - Sem. Teol. Ortodox „Episcop Ioan Popasu” Caransebeș

LOCUL II

- COLĂ Anda Arabela – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa

LOCUL III

- CISMĂNEANȚU Eveline – Lic. Teor. „Tata Oancea” Bocșa
- LINȚA Daniel Dumitru – Col. Naț. „Mircea Eliade” Reșița

CLASA a XII-a

LOCUL I

- VOINOVICI Mario Răzvan – C.Ș.E.I. „Christiana” Bocșa

PREMIUL SPECIAL AL JURIULUI (INTERPRETARE)

- IONAȘCU David - Sem. Teol. Ortodox „Episcop Ioan Popasu” Caransebeș

CREAȚIE ADULȚI

LOCUL I

- CIOCA Carla – Florentina – Bocșa
- CSOKE Elena – Reșița

LOCUL II

- VELIMIROVICI Alina – Oravița
- MERTȚ Ciprian – Sintești (TM)
- BORLOVAN Florentina Maria – Lugoj
- VUCU Mihai Petru – Dognecea (CS)

LOCUL III

- CRISTEA Pavel – Roșia, com. Dieci (AR)

CREAȚIE COPII

PREMIUL SPECIAL AL JURIULUI

- IMBRI Deian Florian – Șc. Gim. Nr. 7 Reșița
- MĂTĂRÂNGĂ Ilie Iasmin – Șc. Gim. Bozovici

Într-o dzî dă primăvară

Într-o dzî dă primăvară
Io am işât pr-afară
Şi acolo şî să vedzî?
O bardză şî doi bribeţî!

Paii strâng şî cară-n şioc,
Cuib îş fac ieli pră loc
Anunţând că-i primăvară
Şî că-i vriemea cald-afară.

Şi afară măi iera
Chiar şî bunicuţa mia
Plantând în grădinaşa sa
Soi bun dân ograda ta.

Prăstă drum, vişinii noştri
Ară glia strămoşască
Că iei speră ca să aibă,
Recoltă mari şî mănoasă.

Şi așa îi primăvara,
An dă an ea-i tot la fiel
D-aia-i bună-n toată țara,
Rânuiala s-o respectăm mirieu.

Deian – Florian Imbri
30 martie 2025

Soacră, soacră poamă acră

Au lălă, doamne şe năcaz
Soacra o dzîs că n-am obraz
Că gimineaţa când mă scol,
Bieu o stâclă dă alcool

Măi la prânz mă pun la masă
Şî mă ia la întrebări
Şî îmi spune răspicat
Că i-am luat suta dân şlăitaf

Eu mă jior cum nu-i pră lume
Ea, dzâce că mă ţan dă glume
Eu îi dzâc că s-o zoitat
Bani unge şî i-o pitulat

Măi încolo pră-nsărace
Şiniva la uşă bace
Mă duc să dăşchid uşa
Când colo veşina Duşa

- Am vinit până la voi
Să-i dau suta înapoi
Că acu căceva dzâle
Mi-o trăbuit pântru câine

Io nervoz şî întărâtat
I-am dzâs scurt şî răspicat
Soacră, soacră poamă acră
Eşti a dracu, dă năoată!!!

Ilie Iasmin Măărăngă

Ruga dă la Vasiova dă Tata Oancea

La Sântă Măria mică, năince dă Dzâua Crușii,
Când să cuașie cucurudzu și scutur românii nușii,
După străvechi zăcoanie își serbează ruga satul,
Tare mândră și frumosă, cum nu-i alta-n tăt Banatuul.

Șapcie sace vin s-o vadă și să vă spun, api anumie,
C-așa rugă nu se află, d-ai umbla oricât pră lumie,
Șă dă vrieță ca să cunoșcieți și s-o sciți și dumneavoastră
Ascultați să vă spun rându cum mierjie la ruga noastră:

.....

Sărbători – Sărbătorire!

*...nici prin gând nu-i trecea moșului meu că va fi un festival, închinat lui.
Din cețurile vremurilor, TATA OANCEA, o figură aparte, vorba lui, salutând cu
„sombreroul” cât roata carului: „Sănătate și dzâua bună!”
Versurile se amestecă cu frisele, sulptate-n carnea lemnului și-s sufeltului.
Mătăniile de dimineață, la număr o sută, sunt aidoma îngenunchierilor ce i le-a dat
viața.
Talentul lui – roua dimineții în literatura populară bănățeană.
În avlia lui, cinciu plop – cinci copii: Plinius, Caius, Titus, Virgil și Sabin.
Reânviat prin generații, revăd zâmbetul lui blând și ochii ce privesc în sine și în lume.
Odihnă veșnică în hora timpului, asemenea petrecerii din curte bisericii de Sf. Măria
mică.
Timpul macină, dar aurul rămâne!*

05.09.2025

nepoata
Minerva IZVERNAR

Graiul bănațan o răsunat și la Teregova, în cadrul primei ediții a Festivalului-concurs „Grai și suflet bănațan”

Sâmbătă, 29 a lu brumar, anu 2025, Căminu Cultural gin Teregova o găzduit un festival mândru. Într-o primire caldă gin parcea gazdălor, 125 ge copii or pășat pe bina căminului cultural, recitând poezăi în grai bănațan, la prima ediție a Festivalului-concurs județean „Grai și suflet bănațan”.

Întâlnirea o reunit elevi, dascăli, scriitori și iubitori ai tradițiilor gin Banatu ge Munce. Ai care or participat or adus în fața publicului frumuseța graiului bănațan, fiecare recitare fiind o agevărată reușată pintru păstrarea și promovarea identității culturale gin zona asta a țării.

Pe lângă concursu ge recitare, festivalu o cuprins și o prezentare gastronomică cu bunătaț tradiționale bănațane, scenece inspire gin folclorul local, colinge, dansuri populare și o reconstituire a obiceiului tradițional al tăierii porcului.

Ediția o fost organizată ge Liceul Tehnologic „Sfântul Dimitrie” gin Teregova, în parteneriat cu Inspectoratul Școlar Județean Caraș-Severin, Asociația pentru Vorbirea Bănațană, Asociația Scriitorilor în Grai Bănațean, Asociația Educație pentru Comunitate Teregova, Primăria Comunei Teregova, Parohia Ortodoxă Teregova și Casa Corpului Didactic Caraș-Severin.

Prima ediție a Festivalului „Grai și suflet bănațan” o fost nemăipomenită, iar organizatorii își propun ca festivalu să ajiungă o tradiție anuală, care să promoveze și să păstreze viu specificu cultural bănațan în rândul generațiilor cinere.

Gratulăm pe toți organizatorii, coordonatorii și participanți pintru silința dată în promovarea și conservarea graiului bănațan!

Claudiu E. Românu

Dor ge sat

poiedzâie în grai bănațan, zona Domașnea

S-așcerne doru pistă sat,
Și gândurili mele toace,
Îs tot aiși, ge-unge-am plecat -
În inima care măi bace.
Și parcă iară mă gângesc
La locu meu ăl sfânt și drag,
La bunii mei șe-mbătrânesc
Și la mirosu al ge fag...
Și doru ăsta-i tot măi mare,
Șe mă tot mașină cu greu,
În sfânta zî ge sarbatoare,

Când mă gângesc la satu meu.
Iar gându pistă minie cage
Cât mă bâzgoi pe la oraș
Și doru cu pucere arge
Ca o feșcilă ge limpaș.
În gând aud arângu mare
Șe-ș cântă cântu pistă sat;
Cum bace-n zî ge sarbatoare,
Parcă mă plânje c-am plecat.

Claudiu E. Românu

Îi negeie-n satu meu

poiedzâie în grai bănăţan, zona Domaşnea

Iaca îi nigeia-n sat,
Domaşneni s-or adunat.
Or venit şi gin oraş...
Şi ai ge-or fost la sălaş,
Să jioaşe brâu al pătimaş!
Că îi mare sărbătoare,
Să astrâng cu mic, cu mare.

Ge gimineaţă, la bisărică să merje,
Toată lumea-i îmbracă
În portu-al popular:
Cu opinşi şi în cotrenţă!
Şăd la slujbă, atunşi când pică hramu,
Pe şinşi gin luna a şapcea,
Ge când să şcie neamu;
Că-i Sfântu Atanasie,
Zi ge sărbătoare,
Domaşnea-o ţane cu sfinţanie,
Ge când îi mândru Soare.
Aşa să cheamă mult gin sat,
Îi nume gin străbuni,
Să tân şi praznişe cu drag,
Ş-apoi nigeia-i iaca-n prag.

Baş şi pe mine, Măicuţa me a bună
În zâua sfântă ge şinşi iulie
M-o adus pe lume.
Să nu zăuit vrodată,
Că aişi mi-i rădăşina,
Că zâua-n care m-am născut,
O ţane toată lumea!

În Domaşnea, la amiază,
Lumea toată îi la masă
Şi fiecare gazdă îi tare faloasă;
Că-ş primeşte goşcii, şe i-or invitat,

Le vin în gostâie,
Mănâncă cu drag...
Bucace mulce şi alesă,
Găcice pe-nsărat,
Pintru zâua asta sfântă....
Că-i nigeia-n sat.

Apăi, după atâta chiftuială,
Lumea iar să pregăceşce,
Îş pune o ţoală, bine să chiceşce,
Îş iau cu ei şi goşcii, şi pleacă pe terasă,
Că înşep ai noştri:
Înşepe brâu al ge fală, cu junii cinerei ..
Care jioacă măi cu geală,
Atunşi când fece mândre, să prind lângă ei,
Iar muzăcanţi cântă,
Pintru cinerei!
Şi ţane aşa nigeia până gimineaţă,
Când lumea pleacă acasă, să spală pe faţă,
Şi iar să pregăceşce,
Nigeia iar înşepe:
Strânje ge pe masă,
Pune masă iar.
Nigeia continuă,
Neamuri, precini şi familie,
Cu toţi s-adună iar.
Să mai mânşe bine,
Să mai jioaşe pe terasă,
S-asculce muzăcă aleasă şi...
... să mai pleşe acasă!

Nigeia-i doauă zâle,
şi trec aşa ge iuce,
Dar ne-aşceptă-n sat,
ca-n fiecare an,
Să ne-amincim ge vremuri
cândva, gemult apuse!

Adriana Cloşan

***Uairless* la Şeregău**

- Vîno, mândro, la cules!
- Nu pot, bage, stau pe *mess*.
- Haida, mândro, că ma duc,
Lasă-l zmău ge *feisbuc*.
Mândro-m vinie ca să mor
Ge când tu mi-ai dat *ignor*
Şi am un oftat în piept
Ge când nu mi-ai dat *accept*.

M-apucaî să leg pasuiu
Şi-m sună batacuiu.
Lasa-i traşita-n cucuruz
Să văd şinie mi-o dat *BUZZ*.
Mai taiai căcea nuiete,
Lasai traşita lângă ele
Să dau *laicuri* la potrele.

Tracui cracu-n sus, să ies,
Vazui că prind *uairless*.
Lasai coasa gin spinare,
Scoşăi *leptopu* la soare.
Îl propci pe nicovală,
Dau *cechin*, ca să-m fac fală.
Ostanit ge-atăcea grij,
Ma puşăi p-un braţ ge ghij.
Lifcirez două gurgufe,
Lasai traşita lângă tufe.

Când dadui să dorm ca omu,
Sună-n traşită talifonu.
L-apucaî ge coada lungă
Şi-l bagai în ac la furcă.
Să sune, suna-l-ar zmeii,
Că n-am adaptat nişi mieii!

Ionuţ Drăgan

Festival dă poiedzâie în grai bănăţan, la Şcoala Gimnazială Nr. 30

În luna noiembrie, anu 2025, Şcoala Gimnazială Nr. 30 dăn Timişoara o organizat a XII-a ediţie a Concursului interjudeţean dă recitare în grai „Mândru mi-s că-s bănăţan”.

160 de recitatori - de la clasa pregătitoare până la clasa a opta - dăn judeţele Timiş şi Caraş-Severin or demonstrat că graiul autentic dăn Banat să moşceneşte dăn generaţie în generaţie şi elevii dă adz păstrează şi promovează valorili culturale autohtone. Juriul o fost format dăn reprezentanţi ai Inspectoratului Şcolar Judeţean Timiş şi scriitori dă poezâi în grai.

Or participat atât elevi dăn zona rurală, care îs obişnuiţ să givănească în grai, cât şi elevi dăn mediul urban, care promovează poezâili scriitorilor dă specialitate. Emoţiile or fost mari, dar bucuria copiilor o fost şi măi mare când or primit diplome şi premii. În pauzele dânră secţiunili dă recitare ale concursului, elevii şcolii noastre or demonstrat că şciu şi cântări dăn Banat, nu doar poezâi.

Şcoala noastră susţâne păstrarea tradiţiilor şi a graiului şi merje la fel şi fel dă evenimente cu acest scop. Una dăn invitatele concursului o fost doamna Elena Drăgan, scriitoare dă poiedzâi în grai şi fost cadru didactic al şcolii noastre, care o organizat diferite activităţ prântru promovarea obiceiurilor dăn sacele Banatului dă pustă.

Încurajăm cât măi mulţ elevi să meargă la astfel dă concursuri prântru a duşe măi dăparce moşcenirea culturală a străbunilor noştri.

Prof. organizator Diana Maria Cioca

Ca să știe tăt natu

În zâua dă nouăspreșie dechemvrie, năince dă Crășun, sub egida Asociației Culturale „Acasă, la Murani”, s-o petrecut prima ediție a Festivalului dă Cultură Bănățană „Ionel Iacob Bencei”, la Căminul Cultural dî la Pișchia, în amincirea poetului, epigramistului și a omului dă cultură bănățană, Ionel Iacob Bencei, al șe o fost dă la Benșecu ăl dă Jos.

Festivalu s-o putut țane pântru că o dorit tare mult fata poetului, doamna Mirela Iacob.

Pântru că noi ni-s bănățani, și la noi omenia îi a mai dă prețuire, trăbă să o gratulăm cu mulțămire pră Florina Ariana Colgia, pântru că ea o organizat tăt programu, dă la înșeput la sfârșat.

La cemarea ei or vinit copii dîn tăt Banatu, ca să spună poezii bănățanie să cânce șâ să-ș arace cu fală portu dîn satu lor. Or fost copii viniț dă la Murani, Fibiș, Cimișoara, Topolovăț, Șuștra, Recaș, Sânnicolau Mare, Ciacova, Logoj, Vinga, Comloș, Secaș, Jimbolia, Majloc, Slatina Cimiș, da și dă la Ecica, dîn Banatu șe-i acuma la Sârbia.

Recitarea dă poezăie o fost făcută ca un concurs șâ dîn juriu o făcut parcie doamna poetă Violeta Tipa, doamna Mirela Iacob șâ domnu Mihai Anghel al șe o fost director la Radio Cimișoara. S-or dat diplome șâ tăt copiii or fost tare făloș.

Programu o înșeput, așa cum îi data, cu „Pițărău”, rostit dă tăt copiii. Or căpătat, așa cum să dă în gimineata dîn Ajunu Crășunului, colași, cânaț afumaț, alune, nuși și ciocolade, ca să „umple straița pruncului, cât rocila plugului”, prăcum cum spunie „pițărău” ...

O jucat Ansamblul dă dansuri „Hora”, coordonator doamna profesor Veronika Kretten.

La urmă, când o fost să să gace, uica Stelian Lucuța, dă la Murani, al șe îi vestit cântăreț dă muzică bănățană, o cântat cu copiii colinda „În grăgina Raiului”, așa cum să cântă la noi, la Murani.

Sponsorizarea festivalului o fost făcută dă Primăria Pișchia, prân domnu primar Andrei Obreja și dă „Domeniile Murani”, prân domnu Sorin Prada. Pântru ajutoriu lor, le mulțămim frumos !

Mulțămiri adușiem și domnului cu suflet mare, Răzvan Ionuț Petrea, care ni-o ajutat cu sonorizarea !

Acuma, la urmă, ca să știe tăt natu, pân șe o făcut Florina Ariana Colgia, și noi pă lângă ea, s-o mai înființat un bastion al culturii noastre bănățane, la Benșecul al dă Jos, pântru că festivalu șe s-o pornit o să aibă viitor în tăt anu ...

Sorin Dinea,
al care mi-s președinte la Asociația Culturală „Acasă, la Murani”

Banatule, colț de rai!
Sărbătoare în grai bănățan la Comloșu Mare

Pră bină, la Casa Națională „Iulian Grozescu” dân Comloșu Mare, în 8 noiembrie 2025, o fost al dântâni Concurs dă Recitare de Poiedzie în Grai Bănățan, care o adunat gavăt dă oamini, cinieri cu dar dî la Dumniedzu dă spus poiedzâi și inimili lu toțai carie prețuiesc cultura bănățană.

Or fost 113 fișiori și fiece dân 30 dă sace și orașă bănățanie, dân Banatu românesc și dân Becicherecu Mare, Sârbia. Și o fost pră bină ni-e arată că graiu nostru viu, cald și plin dă culoare să dușie măi dăparcie dân generație în generație.

Cu mândrie, puciem spunie că or fost dă față mai mult dă 300 dă părint, dascăli, profiesări și oamini dân Comloșu Mare și Lunga, care or aplaudat dân tot sufletu.

Programu o fost bogat: copii or spus poiedzâi, orchestra condusă de Alin Chișcop or cântat câncișie bănățanie. Nu s-or zuita niși dansurili noastre bătrâniești, pră carie li-or jucat copiii dân ale duauă ansambluri „Mugurași de Iorgovan” și „Iorgovanu Comloșan”.

Sărbătoria asta marie nu s-ar fi putut țanie fără ajutoriu lu Primăria Comloșu Mare, Școala Gimnazială Comloșu Mare și Parohia Ortodoxă.

Sufletul întregii manifestări a fost Asociația Culturală „Suflet Nou” Comloșu Mare.

Domnu ec. Ioan Olărescu, părincilii preotu-paroh Cezar Călin Cojocar și profesoara Adela Simona Belu or reușat să ducă împreună copii talentați, muzicanți și dansatori. Toți or arătat frumusețea și bogăția, care o are graiu bănățan.

În mai mult dă 30 de ani dă când s-o format Asociația Culturală, „Suflet Nou” o dovegit că tradiția și cultura nu îs numa aminciri dân băbăluc, numa îi și acum și o să fie, cu dragoste, cu migală și ambiție.

Asociația are și o revistă, carie să ciamă tot **Suflet Nou**. Îi dă marie laudă că în revista asta graiu bănățan are un loc aparce. Tot măi rar foiliu dân Banat gășăsc loc să pună barem câcieva cuvîncie în grai bănățan.

Revista **Suflet Nou** are folclor, poedzâi dialectale și, în molărăie nie arată portu tradițional dî la Comloșu Mare.

Fiecare copil care o dzîs poiedzâie o primit diplomă, tot așa și dansatorii și muzicanți.

Profiesării, instructorii carie or vinit dân ale 30 dă sace și orașă or primit reviste și foi bănățanie dăspră cultura bănățană dân Comloșu Mare.

Ai carie or fost dă față or grătulat copiii, fișiorii și fieceții, dar și pră care i-or sprijonit pântru șiie or făcut.

Așa, Comloșu Mare nu îi noma un loc unge or fost tradiții, îi un sat carie arată la întrăg Banatu că dacă iese voință și oameni caries ă să trugească pântru ai cineri, pot să unească oameni, să facă dăni visă lucru agevarat. Tradiția noastră nu însemnă noma un trecut glorios, musai o fi și ani naince.

Cosmin Vatriș

Obișieuri dî la Crășiu, la Sfântu Ion la Jăbiel

1. Ajiunu (24 decembrie)

Măi naince, la Jăbiel, la Ajiunu lu Crășiu s-or făcut mulcie fialuri dă mîncarie: *păsulă groasă, ludaie friptă și turce cu urdă. Turcii s-or făcut dăni sămîntă dă cânipă. O muierie, carie șcia rostu, li-o zdrobit într-o piua dă liemn. Tot în dzăua asta s-or făcut colași și șernăriță. În șernăriță, la un capăt, să punia un ban ori un fir de busuioc. După șiie s-o copt șernăriță, doi oameni d-ai căși or rupt-o. Al și-o găsat în bucata lui banu, o, o găsat busuiocu, ăla o avut năroc tot anu.*

Sara, al bătrîn și ailalț dăni casă or loat în mîni o uiagă cu răchie, un topor, blidu cu păsulă groasă, ludaie friptă și turcie cu urdă și or ieșat afară. Moșu o avut mînuș pră mîni și o sătă, în care o avut boambe dă cucurudz. Baba, după iel o avut în mîna o oală cu gar aprins și tămânie. Ea o tămâniat jărăda dă paie, boghia dă fân și cupa dă tulei. Când baba o tămâniat ailalț or cântat:

*„Bună sara lu Ajiun
Că-i măi bun-a lu Crășiu,
Că-i cu miei și cu purșie,
Cur copiii după iei.”*

După aia s-or dus în grăgină la un pom și acolo moșu o loat toporu în mîna și o dzăs:

*„Tu pom frumos și crăcănos, rogești o nu rogești?
Dacă nu rogești cu toporu ăsta ce tai și în foc ce bag!”*

Când s-or întors în casă or loat în sătă paie, fân și frundză dă tulei. La ușa căși or cântat:

„Mătușă, mătușă,
Dășchige-ne ușa
Că nie mîncă cățălușă.”

Atunci unu care o rămas în casă o dăschis ușa șâ ai d-afară or dzâs cătră iel:

„Bună sara lu Ajiun
Că-i măi bun-a lu Crășiun”

Când s-or băgat înuntru or răsfiat paie, fân șâ frundză dă tuliei prân tocie sobilii, pentru că gazda să aibă dă toce, să fie mare bogăție în casa aia. Prăstă pailii, fân șâ frundzâlii dă tulei, carie or rămas în sâtă, or pus un colac marie, a lu Crășiun, cu fir dă busuioc în iel. Lângă iel or măi pus cârnaț, nuși șâ sâta or pus-o pră masă ori supt masă. După aia toț s-or pus la masă, or băut răchie șâ or mîncat: păsulă groasă, ludaie friptă șâ turcie cu urdă. După și-or mîncat, al bătrân o aruncat nuși dîn sâtă în sus. Copiii șâ ai cineri li-or strâns dupră jios. Or dzâs că ăla care o strâns măi mulcie nuși dă jios, îi măi nărocș șâ măi avut în viață. (Informator: Elena Albu, 80 ani, Jebel.)

Tot în Ajiun lu Crășiun, muierilii or frămîntat *o pogașie* rotundă, carie s-o ciemat *purcariță*. Pră ia or pus dărăburi mici de olat, lu carie i-or dzâs *buș*. Atăcia *bușuri* or pus pă *pogașie*, căce marve or avut în casă. După aia *pogașia* s-o pus la copt.

După șie s-o copt *pogașia* o *purcărița*, cum i-o dzâa, or pus-o pă nișce paie, pră masă, lângă colacu lu Crășiun și lângă ia un *cinieri* cu mîncarie, pântru Moș Crășiun, pă carie l-or așcieptat să vină în noapcia aia. Lângă *cinieri* or pus *într-o uiagă cu molidvă o creangă dă măr*.

Acum, la Jăbiel, pătânie muieri măi frămîntă și coc colași acas. Măi gata tocie îl cumpără dî la pecărie. Niși mîncărilii dîn dzăua dă Ajiun nu măi îs cum or fost. Cu greomînt spun că niși obișieiurili nu să măi țân. Oamenii, la Ajunu lu Crășiun, fac pomu cu chipuri dîn țucăr, șiocolată, pomoronși, miară, bani, beteală, globuri, biecuri coloracie (baș carie cântă muziși). Supt pom să pun daruri, *ca la domnii dă la oraș*.

Dă mult n-or făcut pom cu ciocolădz. Niși n-o fost pom ca acum, o fost oțără dă creangă. În ea or pus miară, nuși șâ bumbuț dă la ducheane. Așa o făcut tot natu. (Informator: Gligor Bălu, 91 ani, Jebel, în anu 2000).

În sara dă Ajiun copiii or umblat „*pințarei*”. Când or ajiuns la poartă or întrăbat: „*Primiț pințărelu?*”

Dacă gazdili i-or primit, copiii (doi-patru, cât or fost) or înșieput să cînce:

„Mătușă, mătușă,
Dășchige-ne ușa
Că nie mîncă cățălușă,

*Câț miei, câț purșiei
Cur copiii după iei.
Scoală gazdă, nu durmi!
Că nu-i vriemia dă durmit
Că-i calu dă potcovit
Cu potcoave dă colași,
Șa cu cunie dă cârnaț
Scoală gazdo dă nie daț
Dă-nie alunie că-s măi bunie,
Dă-nie nuși că-s măi dulși,
Dă-nie bani miși șa mari,
Să zdrăngănie-n pozonari.”*

Copiii or primit bani, miară, nuși, colași și cârnț, după cum o avut gazda cășîșî găzdărița.

Dacă gazda o găzdărița nu o primit *pințăreii*, copiii or dzâs, baș or strâgat:

*„Câcie paie-n cotăriță,
Atâța drași în găzdăriță.
Câcie pietrii pră casă,
Atâța drași în gazdă.”*

Acum la Jebel, puțini copii mai umbă cu pințărelu. Ai măi mult să duc cu „Steaua” o cântă colindz. Copiii îș fac o stia dân liemn. Stiaua o îmbracă frumos cu urcie colorată, au în mâni săbii dă liemn, pră cap au coifuri dân carton învălit cu urcie colorată. Primesc dî la gazdie numa bani și bumbuț o șiocolădz.

2. Crășiuu (25 decembrie)

În dzăua dă Crășiun, al măi bătrân dân casă *o pus cloță*, în mijloc, la sobă, o fată mică o un copil mic. După grumadz i-o pus un *caier* de fuior, și, pră cap, i-o turnat boambie dă cucurudz, ca să mănșie *cloța*. Când al bătrân, moșu, o turnat boambili dă cucurudz pră cap la copil o la fată , o dzâs: „Câcie oauă, atâța pui”, și i-o dat apă să bea, *ca să bea cloța ca să nu-ș bea oauli*. Copilu zâșia: „Clonc, Clonc, Clonc.” După aia copilu o primit bani și nuși pântru că *o stat cloță*. Astădz în puțanie caș măi îi obișieiu ăsta. (Informator: Elena Albu, 80 ani, Jebel, in anu 2000).

În dzăua dă Crășiun, prăstă *pogașie* ori *purcăriță* să punia puțână mâncarie, din fiecare fel.

Era obișieiu să să împărtă dă pomană, un colac și cârnaț, la fiecare casă ungi ai dus pomana. Colașii și cârnațu prăgăcit dă pomană, s-or pus pră o masă și s-or tămâniat dă muierea a mări bătrână dă casă. Când o tămâniat, o pomenit numili lu fiecare mort din familie. Ia o dzâs așa: „*Doamnie primieșcie-i lu...*” și fășia crușie dă tri ori prătă colacu și cârnațu anumit dă pomană. Colașii și cârnațu s-or împărțat la neamuri și la veșini. Obișieiu asta îi șă acum. Copiii să duc cu colacu dă pomană. Or împărțat colași la toț ai dă pă socac.

A mări bătrână dă casă, după șie o gătat dă tămâniat pomana, s-o dus la mormânt și or tămâniat toce crușilii lu ai dă casă, dă niam.

O fost musai să să dea dă pomană și să tămâniadză la mormânt, până la amiadzăț. Dacă nu s-o făcut așa, ai morț or stat la poartă la mormânt să așcepece.

3. Dzâua a doaua dă Crășiu (26 decembrie)

La amiadzăț colacu lui Crăciun s-o tăiat și s-o mâncat la masă. Paili dă sâtă s-or pus în cuibărilii făcuce anume *pră când o dzăcut cloța*. Fănu și frundzâli dă tuliei li-or dat la marvie. Prăstă *pogașie*, o *purcăriță* să puneau tărăță. După aia or dărburit-o și or dat-o la marvie. Fiecare marvă trăbuia să mănșie o bucătură.

După-amiadzăț, finili or miers la nănaș cu *colacu*. Or dus un colac marie, cârnaț și o *lopăciță* dă la porc. Toace așcia li-or pus în straiță *dă cărmăjâni*, dă lână aspră, țăsută cu roșu și cu alb, o negru cu alb, după cum o fost vrâsta lu fină.

Nănași or șinstât finilii cu mâncarie și pântru dus acas li-o dat colași și cârnaț. Finilii ale ciniere, când or vinit năpoi dă la nănaș, s-or oprit la Casa Națională, la jioc.

Jiocu o înșiepus pră la un șias. O țanuș doauă-tri șiasuri. După ai a oaminii s-or dus acas pântru că o trăbuit să dea mâncarie la marvie și să lie orângiască.

Și acum mări să țânie obișieiu să să miargă la nănaș la Crășiu.

1. Anu Nou

În dzâua dă Anu Nou lăutași or miers prân sat și or intrat în toce cășăli unge or fost ai cu numili Vasile și io grătulat. Lăutași ori primit bani și răchie.

2. Boboceaza (6 ianuarie)

Oaminii ai bătrâni s-or dus la bisărică pântru slujbă și șă ia molidvă. Molidvă ia tot omu în uiagă cu fir dă busuioc și o țânie un an dă dzâlie. Când s-o becejât cariva o o fost giochiat, o gustat dă tri ori molidvă și cariva i-o făcut crușie pră fruncie cu molidvă. Și la marvie, și la huarie li-o dat molidvă ca să nu mări fie bicieje.

În sara dă Bodedz s-o făcut joc, dî la șasă - șapce șiasuri sara, până la dzășie. Oamini s-or dus acas. La unsprășie or vinit năpoi și o înșieput balu la Casa Naționașă, Balu Ionilor. La miedzu nopți or stâns lumina și or cântat La mulț ani! Ortașii lui Ioni i-or luat pră mâni și i-or aruncat în sus.

Ionii or dus cu iei răchie și or șinstât pră ai dî la bal.

Balu s-o gătat la tri șiasuri, noapcea.

3. Sfântu Ion (7 ianuarie)

În dzâua dă Sântu Ion, lăutași or miers prân sat și or intrat în toce cășali unge or fost ai cu numili Ion și io grătulat. Lăutași ori primit bani și răchie.

O parcie dân vorbili așcia or fost scrisă dă părincilii Petru Gărau, dân Jăbiel, în carcia Monografia comunei Jebel, anu 2000.

Mulțam frumos lu Vatriș Ioan și Vatriș Emilia pântru șie m-or spus dă cum o fost la Crășiun și la Sfântu Ion.

Cosmin Vatriș

Ajiunu lu Moș Crășiun

poiedzâie în grai bănățan, zona Jebel

Îi sara lu Moș Ajiun...
Toț copiii să adun...
Lângă mamă, lângă tată,
Lângă fraț, pră lângă casă.

Pră socac s-auge larmă ...
Oamini mari și mulț copii.
S-or pornit prân sat, la vale
Să nie dzacă și-o măi fii...

Cu colinda nu-s prea mulț.
Li-i rușânie să să ducă.
Stau în soba dî la drum.
Numa câțva să rigică.

Pră la patru șiasuri, sara,
S-or pornit pră drumu-al marie
Popa noastru și măi mulț
Că îi marie sărbătoare.

Gazdiii d-abia apucă
Să colinge pră Cristos
În târnaț or pus suveacă
Să șinstască pră Cristos.

Și m-am dus și io cu iei
Pră la oamini dîn sat,
Să vestim că s-o născut
Al mai marie Împărat.

Cosmin Vatriș

La gropan...

Vară, soare, caniculă, cod roșu...

Dă neșce ani buni, verilii îs tăt mai calge, tăt mai înfocace și cu zăpușală tăt mai mare.

Și pân anii 80' am avut veri calge în Banat, da nu baș ca acuma.

Și atunși sâmțam nevoia să ne răcorim cumva și când eram la Murani o făseam la gropan.

Matca, sau apa ște vine dî la baraj, un fel dă pârau, curje pântră doauă gealuri mari și dăsparce hotarilii dânră Murani și Pișchia.

Acolo pă matcă, ciar lângă grăginilii colectivului dă pă vremea aia, cum o curs și o săpat apa, s-o făcut o groapă șeva mai mare.

Acolo o fost locu pă care îl numeam noi murănenții GROPAN.

Ca să fie apa și mai mare și mai adâncă, făseam un dig dâ baloț dă paie bine legaț întră ei da și dă neșce pari bătuț afund în albia lu matcă.

Câceodată să mai dăgea drumu la apa strânsă la baraj si atunșea creșcea nivelu la gropan și acolo unge era mai afundă la ai mai nalț dânră noi ne ajunjea cam până la piept sau la grumaz.

La gropan, apa era tătdăuna curată că doar o fost apă curgătoare și nu trăbuia curățată „piscina” că să curăța sângură, în mod natural.

Șe o fost și mai fain o fost că niși nu să tulbura apa când intram în ea ciar și mai mult d-odată.

Nu mai țân mince șe și cum o fost pă fundu apei, da știu că n-o fost nămol, n-o fost năsâp și niși pietriș ca să ce doară tălpilii.

Cred că așa cum o tăt curs apa an după an, după an, s-o curățat șe o avut să să cureță și o rămas pă fundu la gropan numa pământ bătușit.

Ba mai mult, îm aduc amince cum mai și săream noi fișiorii după mal girept în mijlocu gropanului și niși atunși nu să tulbura apa.

Și dacă tăt am amincit dă sărituri, știu că săream „bombă” - agică ghemuiț și mai săream și în cap așa ca înotătorii ai buni, da și căceodată mai dăgeam cu burta dă apă dă ni să înroșa pielea ca părădaisa.

Altă dată, să mai întâmpla să mai împinjem pă vrunu neatent după mal girept în apă sau fișiorii ai mari să apușe dă mâni și dă pișioare căce o fată și s-o arunșe în mijlocu gropanului.

Mai înotam, ne mai jucam cu lopta în apă, ne mai stropeam, mai ales pă ai oțăricuță mai fricoș care intrau mai înșetuț în apă și șine șcie șe mai fășeam în apă și ea tăt nu să tulbura.

Apa rămânea curată și cureaua mai dăparce litră după litră, metru cub după metru cub, înșetuț, înșetișor dă ghingeari că stă pă loc.

Mai pă la sfârșăt, când să gată șe scriu aiși o să vă spun și cum am morșelit io apa la gropan dă căceva ori.

Da să mă întorc acuma la scalda noastră la gropan.

Vineau la baie murănenții dă pastă tot dân sat, cu bițiglurilii, da și pă jos, ciar dacă stăceau dăparce dă gropan.

Cam după amiaza așa pă la unu, doauă, numa șe-i vigeai cum apăreau, căce unu, căce doi ori baș mai mult.

Într-o zi bună puceau să să strângă și căceva zăși.

Șciu că noi fișiorii eram tădăuna mai mult și stăceam mai mult în apă și atunși, căceodată, ieșam toț afară și le lăsăm numa pă fece sânțure.

După vrun sfert dă șeas, iară intram și noi în apă și înșepeam cu săriturilii, cu înotatu, cu lopta și așa mai dăparce.

Cum am spus, vineam la gropan după amiaza și ne pringea și sara acolo căceodată.

Pă mal mai stăceam pă căce o pătură, pă iarbă ori pă pământu gol, mai jucam cărț, table ori rummy, mai ascultam muzică la vrun casetofon și povesteam și noi

Căce-n stele, căce-n lună

Eram plini dă voie bună.

Dă la atăcea sărituri în apă, dă la atăta înotat și jucat cu lopta, după neșce șeasuri bune, ne cam lua foamea.

Putâni cred că or fost ai care ș-or adus șeva mănțare dă acasă.

Mai vineau unii cu apă la ei ori cu nișce uieji dă bere ori dă țitro și le puneau în apă să să rișească oțăricuță, da cu mănțare nu prea.

Ș-atunși, dacă vă întrebaț șe mănțam, așa cum v-am spus mai năince, pântru că gropanu o fost lângă grăginilii colectivului, merjeam și „luam”/furam d-acolo lubeniță, pepeni, căstrăveț, piparcă, păradăis și șe mai găsăm mai copt și să pucea mănca.

După ște le spălăm în matcă, le lăsăm în apă să se răsească și atunci împărțam la fiecare câte o crișcă dă lubeniță, dă pepene, vro părădaisă sau ște o vrut fiecare și așa ne alinam foamea.

Ne mai vigea câteodată paznicu și mai zbiera sau fluiera la noi, da ște să facă și el unu sângur, că dacă fujea la ai care or fost la lubeniță, scăpau ai dă la părădăis și invers tăt așa.

Șciu că într-un an o fost și Dedi meu paznic la grăgini, da el parică o fost mai altfel.

O știut că nu poace să ne prindă și ne-o spus să luăm cât să ne potolim foamea și să nu fujim dăntro-o parce într-alta și să dripim tot în calea noastră.

Așa parică tăt am fost mai cășcigaț.

O da, mai că m-am zuitat, pă gealu dă pă parcea unge era hotaru lu Pișchia, pă vremea aia o fost vie și d-acolo „luam”/furam struguri țâța caprei, busuioacă, d-ai albi, d-ai negrii și d-alce tăt felu dă soiuri la care nu le mai știu numili.

Oricum, o fost vremuri bune și o fost fain la gropan, da să vă povestesc acuma și cum am morșelit io apa dă câteoa ori.

Țân mince că într-o vară, când am avut ungea în jur dă patrușpreșe ani, am lucrat la presă, la făcut baloț dă paie.

Eram tătă zăua pă sanie, da, da pă sanie, că io am mers și vara cu sania ște era legată după presa dă balotat ște o fost și ea la rându ei după tractor.

Și o fost un prau așa dă ghes pă sanie, cum ieșă dăn presa dă balotat, dă la sfârșăt dă zî, numa ghinți și ochii îi mai aveam albi, dă zăși că eram coșari cănit ște tătă zăua o curățat coșuri și afumători.

Atunșea sara, după ște ajunjeam acasă, îm luam un săpun în bozânari, mă suiam pă bițiglă și până la gropan nu mă opream.

Apa pă la opt șeasuri sara o fost a mai bună după ște s-o încălzăt tătă zăua și mai aveam un șeas, un șeas și jumătace până pă la noauă, noauă jumătace, hai ciar zășe în vro sară, când înșeapa să să răcorească afară.

Când ajunjeam la gropan săream în apă să mă ud păstă tot și după aia ieșam unge era apa mai mică să mă dau cu săpunu pă tătă pielea și pă cap.

Când aveam dăstule săpunele pă mine, iară săream în apă ca să mă limpezăsc și tăt așa dă vro doauă, tri ori până să dușea tăt prau' și tăt răpu după mine, numa ca a doua zî să arăt dăn nou la fel.

Apoi mă linișceam oțăricuță după ște iară eram curat și apa era și ea curată dă tăce săpunelilii ște s-or topit ori s-or scurs mai dăparce și fășeam vro șinși, zășe minuce pluta în apă.

Așa pă space cum stăceam mă relaxam și mă uitam la șeriu sânin dă vară pă care cu cât să însăra mai mult înșepeau să să vadă tăt mai bine și mai fain stelilii și luna.

Ș-atunși cum să nu-m fie dor dă gropanu meu cu apă caldă și curată, cu amincirilii d-acolo, dă anii copilăriei și ai cinereții se s-or scurs și ei, înșet, înșetuț ca apa după matcă dă-i aproape săcată și ea da și noi....

M-am scăldat la viața mea în lacuri, în mări, în râuri, în bazine și piscine care mai dă care mai faine, în jacuzzi, în ape dulși, sărace ori termale, da ca la Murani la gropan n-o fost nișiunge.

Voi se aminciri mai aveț dă la gropan?

Claudiu V. Pop

Mătu...

M-o povestit maică-mea că într-o zi când o fost la Murani la casa lu Iaie și a lu Tușa Mari s-o dus până la o veșină, la Doda Mărghita a lu Uica Laios - (oamini faini și ei).

Când să iasă pă poartă afară o văzut șeva....., da lasă că vă spun dăloc se.

O ajuns la Doda Mărghita, or givănit ele se or avut dă givănit și când să pleșe năpoi acasă i-o mai zâs maică-mea la Doda Mărghita:

- Acuma mă duc să văd dacă mai doarme Mătu la mine pă lemnie.

Doda Mărghita:

- Unge pă lemnie?

M: - La mine pă grămadă dă lemnie în curce.

DM: - Păi se caută el să doarmă la cine în curce pă lemnie?

M: - Păi dacă acolo i-o picat bine!?!

DM: Și îi dămult acolo?

M: Nu știu că io numa acuma gimineața când am plecat cătă dumeta l-am văzut.

DM: Ce pomeni că îi acolo dă aznoapce.

Păi și tu nu l-ai sculat?

M: Cum să-l scol că durmea așa dă bine, încins cât o fost el dă lung pă lemnie și la soare?!?

Când am plecat cătă dumeta, încă am închis ușor dă tăt poarta să nu-l scol.

DM: Cum să nu-l scoli? Trăbuia nu numa să-l scoli, da să-l și zogoni dă la cine dă curce.

M: Cum să-l zagon că mie m-o fost drag dă el cum durmea așa dă fain încins la soare cât o fost el dă lung.

DM: Da, să-l scoli și să-l zogoni să ducă la el acasă, cum să-l laș să doarmă la cine în curce?!?

M: Păi că la el acasă îi că îi mătu meu?!?

DM: Da tu dă mătu-măț m-ai povestit?!?

M: Da dă șine altșineva?!?

DM: Io am crezut că dă Mătu, dă Nelu a lu Stoiadin, m-ai povestit.
S-o fi îmbetat și așa o ajuns să doarmă la cine pă grămada dă lemnie.

Și după șa s-or lămurit amândouă dăspră șa o fost cu agevărat vorba, or tras o porție bună dă răs și s-or ghingit șa ar fi zăs Mătu a lu Stoiadin dacă ar fi știut cum l-or pomenit.

Da, așa o fost cu Mătu și d-atunși or trecut ani și ani și nu-i mai niși Mătu, niși Doda Mărghita, niși Uica Laios...

O rămas numa povestea asta șa am vrut musai s-o scriu și să v-o povestesc și voauă că mi s-o părut tare șoadă.

Când o fi la Înviere, ne-om adușe amince și i-om povesti și lu Mătu cum o durmit el încins pă grămadă cu lemnie și el niși nu o știut.

Mătu - era porecla lu Nelu Stoiadin.

Claudiu V. Pop

~ Monumentu lu Mihai Eminescu dân Sânnicolau Mare ~